

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, održanoj 11.04.2024. godine, imenovani smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije **Pedagoški potencijal materijala za igru u dečjem vrtiću** doktoranda **Milijane B. Lazarević**.

Nakon pregleda doktorske disertacije Komisija podnosi Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatu

Milijana Lazarević je rođena 1988. godine u Leskovcu, gde je završila osnovnu i srednju školu. Osnovne akademske studije pedagogije završila je 2010. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu. Master akademske studije pedagogije završila je 2012. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Doktorske akademske studije pedagogije upisala je 2014. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i sve ispite predviđene studijskim programom položila sa prosečnom ocenom 9.87.

Radno iskustvo sticala je kao stručni saradnik-pedagog u osnovnoj školi i predškolskoj ustanovi, a oktobra 2016. godine izabrana je u zvanje asistenta za užu naučnu oblast Pedagogija na Visokoj školi strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“ u Vršcu. Od oktobra 2021. godine zaposlena je kao asistent za užu naučnu oblast Pedagogija na Visokoj školi strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare „Sirmijum“ u Sremskoj Mitrovici.

U periodu od 2016. do 2023. godine učestvovala je u više projekata:

Društvene promene i kurikulumi obrazovanja pedagoga, u realizaciji Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Rijeci, koji je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS; *Praćenje kvaliteta uključivanja dece sa smetnjama u razvoju u predškolsko vaspitanje i obrazovanje*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS i UNICEF; *Razvijanje sistema treninga, mentorstva i horizontalnog učenja za jačanje kapaciteta u primeni Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja "Godine uzleta" – PLUS*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS i UNICEF; *Podrška reformi sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja – SUPER*, EU projekat u realizaciji Ministarstva

prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; *Unapređivanje prakse predškolskog vaspitanja i obrazovanja kroz građenje zajednice učenja nastavnika i vaspitača*, u realizaciji Visoke škole strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare „Sirmijum“ u Sremskoj Mitrovici, podržan od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučno istraživačku delatnost AP Vojvodine; *Inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje – Podkomponenta: Unapređenje inicijalnog obrazovanja vaspitača*, u realizaciji Ministarstva prosvete RS, Fakulteta za obrazovanje učitelja i vaspitača Univerziteta u Beogradu i Visoke škole strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare „Sirmijum“ u Sremskoj Mitrovici.

Koautor je programa stručnog usavršavanja akreditovanih od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja: *Participacija u vrtiću – od učestvovanja do (su)delovanja i Deca uče svim čulima i celim telom*.

Kandidat ima objavljene sledeće radove u naučnim časopisima i tematskom zborniku:

- Lazarević, M. (2023). Dečji vrtić kao prostor heterotopije. *Nastava i vaspitanje*, 72(3), 353-368.
- Lazarević, M i Malović, M. (2021). Praksa kupovine dečjih igračaka iz ugla odraslih [Practice of Purchasing Children's Toys from the Adult Perspective]. *Research in Pedagogy*, 11(1), 278-296.
- Nikolić, M., Korać, I. i Lazarević, M. (2020). Ostvarivanje tranzicije u kontekstu inkluzivnog obrazovanja: perspektiva vaspitača i stručnih saradnika. *Inovacije u nastavi*, 2(33), 42-55.
- Malovic, M., Lazarevic, M. & Stojanovic, A. (2018). Place of risk in conceiving a safe environment for growing up in a modern society. In Z. Zaclona & I. Radovanovic (Eds.). *Chosen issues of education in the modern era* (pp. 129-140). Nowy Sacz: State university of applied sciences in Nowy Sacz and University of Belgrade, Teacher Education faculty.

Kandidat ima objavljene radove sa više naučnih skupova nacionalnog i međunarodnog značaja:

- Malović, M., Lazarević, M. i Stojanović, A. (2019). Implikacije novih Osnova programa na programe inicijalnog obrazovanja vaspitača. U: Knjiga rezimea sa međunarodnog naučnog skupa *Programske (re)forme u obrazovanju i vaspitanju – izazovi i perspektive*. Beograd: Učiteljski fakultet u Beogradu.
- Mašić, M. i Lazarević, M. (2018). Komparativno istraživanje kurikuluma -obrazovanja pedagoga u Srbiji i Hrvatskoj. U: Knjiga rezimea sa naučnog skupa *Doktorska konferencija za doktorande poslijediplomskih doktorskih studija pedagogije i obrazovnih znanosti*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Lazarević, M. i Malović, M. (2017). Institucionalizacija detinjstva u savremenom društvenom kontekstu. U: Stančić, M. (Ur.), Tadić, A. (Ur.) i Nikolić Maksić, T. (Ur.). *Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga: VasPITANjE danas, zbornik radova* (str. 200-205). Beograd: Pedagoško društvo Srbije i Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Lazarević, M. i Malović, M. (2017). Uticaj različitih epistemološko-metodoloških istraživačkih pristupa na oblikovanje teorijskih osnova obrazovanja darovitih. U: Gojkov, G. (Ur.), Prtljaga, S. (Ur.). *Darovitost i kreativni pristupi učenju – zbornik radova*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače “Mihailo Palov”.

Kandidat je jedan od koautora priručnika:

Miškeljin, L., Vranješević, J., Jovanović, O., Lazarević, M. i Tomašević, T. (2021). *Vodič za uključivanje dece sa smetnjama u razvoju u sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.

Osnovni podaci o disertaciji

Doktorska disertacija Milijane B. Lazarević ima 208 strana, od toga 11 stranica literature i 12 stranica priloga. Tekst disertacije podeljen je na šest poglavlja, od kojih tri poglavlja obuhvataju razmatranje teorijsko-metodološkog pristupa, u jednom poglavlju predstavljeni su nalazi i uvidi iz istraživanja, dok su u poslednja dva poglavlja predstavljeni zaključci i smernice za podršku pedagoškom potencijalu materijala za igru i kritički osvrt na proces istraživanja.

Predmet i cilj disertacije

Milijana B. Lazarević se u doktorskoj disertaciji bavi pitanjem pedagoškog potencijala materijala za igru u dečjem vrtiću. U određenju predmeta istraživanja doktorand se oslanja na fenomenologiju tela i socio-materijalnu perspektivu socio-kulturne teorije, te konsultujući obimnu relevantnu literaturu identifikuje razlike između strukturiranih, polustrukturiranih i nestrukturiranih materijala za igru i tumači njihov značaj. U produbljivanju određenja predmeta istraživanja klasifikuje materijale za igru u odnosu na svrhu prema kojoj su kreirani u dva pedagoška pristupa: pedagoški pristup kojim se unapred usmerava svrha i cilj korišćenja materijala za igru, naspram pedagoškog pristupa kojim se otvara potencijal i traga za mogućnostima korišćenja materijala za igru. U okviru svakog pristupa doktorand daje detaljni opis njihovih obeležja, analizu funkcije u vaspitanju i obrazovanju i ističe vrednosti koje se njima kao kulturnim artefaktima promovisu u vaspitanju. Pedagoški potencijal materijala za igru sagledan je u ovoj disertaciji i kroz kros-nacionalnu analizu savremenih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

U skladu sa tumačenjem predmeta istraživanja za cilj se postavlja istraživanje pedagoškog potencijala polustrukturiranih materijala za igru u dečjem vrtiću pod nazivom *Andramolje*. Cilj je konkretizovan kroz istraživačke zadatke:

- Istražiti pedagoški potencijal polustrukturiranih materijala za igru kroz iskustvo koautora *Andramolja*: kako odnos koautora u osmišljavanju i kreiranju materijala za igru odražava njihovo shvatanje igre, dečjeg razvoja i učenja kako koautori transformišu svoj pristup u kreiranju materijala za igru spram načina na koje deca koriste ove materijale u igri u dečjem vrtiću.
- Istražiti iskustva različitih učesnika (vaspitača, stručnih saradnika, dece, roditelja) u igri ovom vrstom polustrukturiranih materijala u dečjem vrtiću.

- Generisati smernice za razumevanje značaja pedagoškog potencijala polustrukturiranih materijala za igru u dečjem vrtiću.

Osnovne hipoteze u istraživanju

U istraživanju doktorand polazi od pretpostavke da su načini na koje odrasli pristupaju kreiranju materijala za igru oblikovani njihovim implicitnim teorijama o igri, dečjem razvoju i učenju, kao i značaju inspirativnog okruženja za igru i istraživanje u vrtiću. Takođe, u istraživanju se polazi od pretpostavke da su proces kreiranja materijala za igru i proces igre polustrukturiranim materijalima materijalno-diskurzivni i kao takvi oni imaju „moć“ da transformišu polazne teorije odraslih, kako koautora materijala za igru tako i praktičara u dečjem vrtiću i time doprinose njihovom profesionalnom razvoju.

Metode korišćene u istraživanju

U istraživanju pedagoškog potencijala materijala za igru doktorand koristi fenomenologiju i senzornu etnografiju.

Fenomenološki pristup istraživanju iskustva koautora u stvaranju *Andramolja* – polustrukturiranih materijala za igru, omogućio je razumevanje i kreiranje značenja o subjektivnom iskustvu koautora. Iskustvo koautora u stvaranju *Andramolja* istraživano je tehnikom polustrukturiranog intervjua. Autofenomenografija je korišćena u istraživanju ličnog iskustva Milijane B. Lazarević kao autora doktorske disertacije i kao jednog od koautora u kreiranju *Andramolja*. Perspektivu koautora analizirana je na osnovu podataka dobijenih iz pojedinačnih intervjua, iz grupnog intervjua i autofenomenografskog dnevnika i upotpunjena je politekstualnom analizom prikupljene dokumentacije (skice, fotografije, video-zapise, projektnu dokumentaciju, mejl prepiske, objavljene intervjue, blog tekst).

U istraživanju iskustva dece i odraslih u igri ovom vrstom materijala korišćena je senzorna etnografija, pri čemu su njihova iskustva sagledana kroz tri dimenzije: interakciju sa materijalima i otelovljenje, uzajamnu interakciju učesnika u igri i igrovni plan kao simbolički plan koji grade saigrači igrajući se ovim materijalima. Sve tri dimenzije istraživane su tehnikom učesničkog posmatranja, vođenjem istraživačkih beleški, kao i korišćenjem multisenzornih tehnika kao što su fotografisanje, audio i video snimanje.

Perspektiva vaspitača i stručnih saradnika u dečjem vrtiću o pedagoškom potencijalu materijala za igru dodatno je istražena tehnikom polustrukturiranog intervjua sa fokusom na preispitivanje njihovog odnosa prema pedagoškom potencijalu polustrukturiranih materijala za igru u dečjem vrtiću, kao i mogućnostima koje ova vrsta materijala pruža za zajedničku igru vaspitača, dece i njihovih roditelja u razvijanju stvaralačkog potencijala.

Analiza podataka iskustva koautora polustrukturiranih materijala za igru sprovedena je kroz interpretativnu fenomenološku analizu, pri čemu je korišćeno otvoreno kodiranje.

Analiza podataka o iskustvima dece i odraslih u igri ovom vrstom materijala organizovana je kroz otvoreno i deduktivno kodiranje podataka, pri čemu su ukrštani podaci dobijeni otvorenim kodiranjem sa kodovima izvedenim iz teorijskih polazišta ove studije.

Proširivanjem i sintezom podataka generisane su smernice za razumevanje pedagoškog potencijala polustrukturiranog materijala za igru.

Prikaz sadržaja (strukture po poglavljima) disertacije

U okviru poglavlja *Kontekstualizacija studije* doktorand pojašnjava autobiografski kontekst iz koga je studija nastala, te pruža uvid u određenje osnovnih pojmova studije, kao što su igra, materijali za igru i materijalnost. U okviru ovog poglavlja analiziran je širi istorijski i društveni kontekst razvoja pedagoških pristupa kreiranju materijala za igru, koje doktorand svrstava u dve grupe: pedagoški pristup kojim se unapred usmerava svrha i cilj korišćenja materijala za igru i pedagoški pristup kojim se otvara potencijal i traga za mogućnostima korišćenja materijala za igru tokom igre u kojoj ih dete koristi. Poglavlje obuhvata i analizu značaja koji se pridaje materijalima za igru u savremenim programima predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

U poglavlju *Konceptualizacija studije* doktorand iznosi ontološke i epistemološke postavke studije, kao okvir za promišljanje pedagoškog potencijala materijala za igru. Ontološki okvir studije doktorand zasniva na Merlo-Pontijevim postavkama fenomenologije tela, sagledavajući njene ključne koncepte i načine na koje oni korespondiraju sa istraživanjem pedagoškog potencijala materijala za igru. Kroz predstavljanje Merlo-Pontijevog pristupa razumevanju igre doktorand postavlja jedan od oslonaca za istraživanja otelovljenog iskustva igre. Dalje, doktorand predstavlja epistemološki okvir studije, kroz sagledavanje socio-materijalnog pristupa u istraživanju pedagoškog potencijala materijala za igru, tačnije pedagogije prostornosti, fokusirajući se na sagledavanje odnosa materijalnog i društvenog i sagledavanje mogućnosti istraživanja materijalizovanog iskustva igre.

Poglavlje *Metodološki okvir studije* pruža uvid u predmet, cilj i istraživačke zadatke, te osnovne pretpostavke od kojih se polazi u istraživanju pedagoškog potencijala materijala za igru. Nakon navedenog, doktorand predstavlja istraživački pristup, kroz sagledavanje fenomenologije kao pristupa istraživanju iskustva koautora u stvaranju materijala za igru, i senzorne etnografije kao pristupa istraživanju iskustva dece i odraslih u igri *Andramoljama* u vrtiću. U okviru ovog poglavlja sagledani su etički izazovi koji su uzeti u obzir pri kreiranju metodološkog okvira studije, kao i tokom sprovođenja istraživanja.

U okviru poglavlja *Analiza i diskusija rezultata istraživanja* predstavljeni su ključni nalazi istraživanja iskustva koautora u stvaranju *Andramolja*, te ključni nalazi istraživanja iskustva dece i odraslih u igri *Andramoljama* u vrtiću. Iskustva koautora u stvaranju materijala za igru sagledana su kroz sledeće teme: *Motiv promene kao pokretač istraživanja materijala za igru*; *Stvaranje Andramolja kao transformativni proces*; *Otelovljeni osećaj smisla*. Iz navedenih tema generisana je meta tema *Promena odnosa koautora prema pedagoškom potencijalu Andramolja kroz proces njihovog stvaranja*, koja je obrazložena i diskutovana u okviru ovog poglavlja. Nadalje doktorand predstavlja kontekst istraživanja i nalaze istraživanja iskustva dece i odraslih u igri *Andramoljama* u vrtiću, u okviru sledećih tema: *Poziv na istraživanje*; *Afektivne akcije*; *Gradenje zajedničkog značenja*; *Gradenje*

odnosa; Doprinos odraslog građenju igre i Materijal i imaginarni plan igre u uzajamnoj transformaciji. Nakon sagledavanja iskustva igre u vrtiću predstavljena je perspektiva vaspitača i stručnog saradnika dečjeg vrtića o pedagoškom potencijalu *Andramolja*.

U poglavlju *Zaključna razmatranja i predlog smernica za podršku pedagoškog potencijala materijala za igru* doktorand ukazuje na odnos onto-epistemoloških postavki studije i empirijskih nalaza, sagledavajući način na koji su koncepti sagledani u teorijskom okviru rada doprineli sagledavanju nalaza u sprovedenom istraživanju. Na osnovu sumiranja ključnih nalaza, doktorand na kraju ovog poglavlja daje predlog smernica za podršku pedagoškog potencijala materijala za igru, kroz sagledavanje svojstva materijala za igru koja doprinose transformativnom odnosu materijala i same igre, te sagledavanje doprinosa odraslog ispoljavanju pedagoškog potencijala materijala za igru.

Poglavlje *Kritički osvrt na proces istraživanja* ukazuje na mogući doprinos i ograničenja ove studije iz ugla doktoranda, kako u odnosu na postavljeni onto-epistemološki okvir, tako i u odnosu na način na koji je istraživanje u okviru studije sprovedeno.

Na kraju studije dat je spisak korišćene literature, a kao prilozi dati su protokoli sprovedenih polustrukturiranih intervju sa koautorima *Andramolja*, vaspitačima i stručnim saradnikom vrtića, obrazac saglasnosti za roditelje dece koja su učestvovala u istraživanju, protokol posmatranja igre *Andramoljama* u vrtiću, kao i uputstvo koje prati *Andramolje*.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Doktorska disertacija predstavlja značajan teorijski i praktični doprinos u sagledavanju pedagoškog potencijala materijala za igru. Vidljiv je značajan doprinos istraživanjima u pedagogiji prostornosti, kao i doprinos istraživanjima materijalizovanog iskustva igre. Oslanjajući se na pedagogiju prostornosti, doktorska disertacija otvara još uvek nedovoljno istražen odnos „igra-prostor-materijali za igru“ i pruža adekvatne sabrane teorijske izvore za razumevanje kompleksnosti tog odnosa. Uporedo s tim, oslanjajući se na Merlo-Pontijev koncept otelovljenja, doktorskom disertacijom se teži da se u pedagoškim istraživanjima ukaže na značaj prevazilaženja shvatanja o podvojenosti uma i tela. Doktorska disertacija predstavlja vredan prilog teorijskim razmatranjima i istraživanjima u predškolskoj pedagogiji u pravcu shvatanja procesa kreiranja materijala za igru i igre polustrukturiranim materijalima kao materijalno-diskurzivnog procesa koji ima transformativni i stvaralački potencijal.

Metodološki pristup zasnovan na fenomenografiji pripada novijoj generaciji istraživanja u pedagogiji. Još uvek su retka istraživanja u pedagogiji u kojima su istraživači istovremeno kreatori i nosioci prakse koju uzimaju za predmet istraživanja i u tom smislu će doktorska disertacija biti korisna osnova za buduća istraživanja.

Doktorska disertacija kandidata Milijane B. Lazarević predstavlja originalni samostalni naučni rad kroz koji je pokazano dobro poznavanje savremenih pristupa igri i

materijalima za igru, kao i dobro poznavanje metodološkog pristupa u istraživanju njihovog pedagoškog potencijala, tako da generisane smernice za podršku njihovog pedagoškog potencijala predstavljaju značajne preporuke kako za dalja istraživanja u ovoj oblasti tako i za praktičare.

Zaključak

Na osnovu iznetog, Komisija zaključuje da su se stekli uslovi za odbranu doktorske disertacije **Pedagoški potencijal materijala za igru u dečjem vrtiću** i predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da usvajanjem pozitivnog izveštaja Komisije odobri usmenu odbranu disertacije doktoranda **Milijane B. Lazarević**.

Beograd, 22. 04. 2024. godina

Članovi komisije

-----
dr Lidija Miškeljin, vanredni profesor
Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet

-----
dr Nevena Mitranić Marinković, docent
Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet

-----
dr Jasmina Klemenović, redovni profesor
Univerzitet u Novom Sadu Filozofski fakultet